

УДК 378.22

Ковальчук О. М.

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАГІСТРІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянута структура готовності магістрів до інноваційної професійної діяльності. Розкрито зміст понять “готовність”, “готовність до інноваційної професійної діяльності”. Виокремлено та охарактеризовано основні її компоненти.

Ключові слова: *готовність, інноватика, інноваційна діяльність, готовність до інноваційної професійної діяльності.*

Соціокультурні зміни, що відбуваються в Україні, спрямованість у світовий та європейський простір, зумовили необхідність підготовки фахівців нової генерації, які “володіють глибокими фундаментальними та спеціальними знаннями й здатними працювати творчо та самостійно” [7, с. 26-29], професіоналів, здатних реалізувати стійкий та динамічний розвиток конкурентоспроможної економіки країни та науково ємних технологій.

Саме тому потрібно інтенсифікувати процес навчання, створити умови для підготовки висококваліфікованих кадрів, використовуючи новітні інноваційні технології і методики навчання.

Професійно-педагогічна освіта має бути гуманістично спрямованою, тобто реалізувати ідеї гуманізму: вільний всебічний розвиток особистістю своїх здібностей, потреб та інтересів; здатність до саморозвитку та самореалізації; орієнтація на усвідомлений відповідальний вибір важливих для себе знань, поведінки у різних життєвих ситуаціях. Найважливішим елементом професійної підготовки магістра є його готовність до науково-дослідницької (творчої), науково-педагогічної та управлінської діяльності інноваційного характеру. Випускники магістратури повинні бути підготовлені до інноваційної діяльності, оволодіти педагогічною інноватикою, яка стає галуззю наукового знання, що характеризується певним змістом, принципами і закономірностями розвитку.

Перші кроки становлення в процесі педагогічної інноватики в Україні було здійснено в останнє десятиріччя ХХ ст. (В. Лазарев, Л. Подимова, О. Попова, М. Поташник, Н. Юсуфбекова). Зокрема, виявлені рушійні сили модернізаційних перетворень у системі освіти, досліджено закономірності перебігу інноваційних процесів в освітній галузі, здійснено класифікацію педагогічних нововведень, виявлено структуру інноваційної діяльності. Становлення західної педагогічної інноватики пов'язують із п'ятдесятима роками ХХ ст. Дослідження відомих американських та англійських учених (Х. Барнета, Дж. Бассета, Д. Гамільтона, Н. Гросса, Р. Едема, Е. Роджерса, Д. Чена) аналізують закономірності та умови розповсюдження освітніх інновацій, питання управління інноваційними освітніми процесами.

Варіативність трактувань поняття “готовність” свідчить про її застосування в різних галузях науки. Так з психологічної точки зору, готовність найчастіше трактується як психологічна установка (Д. Узнадзе), як вияв певного виду здібностей та свідчення самої їх наявності (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн), як особистісного утворення (Ю. Гільбух). Педагогічні дослідження розглядають готовність як багатокомпонентну систему (О. Мороз, В. Сластьонін), як комплекс властивостей та якостей особистості (В. Крутецький).

Науковці розрізняють термін *професійна готовність, готовність до певного виду професійної діяльності* (О. Дубасенюк, О. Мороз, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін.), *готовність педагога до здійснення професійної діяльності* (А. Канська, А. Линенко, О. Ярошенко), *моральна*

готовність майбутнього педагога до діяльності (Л. Кондрашова), готовність магістрів до педагогічної діяльності (С. Вітвицька, І. Михайлюк), готовність учителів до інноваційної діяльності (Л. Волик, І. Гавриш, О. Кияшко, Н. Клокар).

Вивчення сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що спеціальних узагальнюючих праць, присвячених відображенню сутності професійної освіти та специфіки підготовки магістрів до інноваційної діяльності сьогодні недостатньо. З огляду на це ми вбачаємо актуальним розгляд даної проблеми як на теоретичному так і практичному рівнях.

Мета статті – розкрити структуру готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності та визначити її компоненти.

Проаналізувавши наукові джерела, ми переконливо можемо стверджувати, що поняття професійної готовності вживається в декількох значеннях і часом ототожнюється з професійною підготовкою. Перегляд словникових тлумачень дозволяє відзначити, що термін “підготовка” збагачує поняття “готовність”, відмічаючи те, що підготовка до професії є формування готовності до неї, а система установок на працю, стійка орієнтація на виконання трудових завдань, загальна готовність до праці є психічним результатом професійної підготовки.

Більшість науковців розглядають підготовку студентів до формування професійних якостей, у тому числі й готовності до різних видів педагогічної діяльності, як процес, що має свої власні особливості і закономірності. Саме тому терміни “підготовка” та “готовність” трактуються не як синоніми, хоча дуже тісно пов’язані між собою. Це пояснюється тим, що та чи інша якість готовності фахівця багато в чому визначається тим, яку саме він проходив підготовку. Під терміном “підготовка” розуміється динамічний процес, кінцевою метою якого є формування такої професійної властивості як готовність [2].

Професійна готовність є метою та закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання і самовиховання. Тлумачний словник трактує поняття “готовність” як стан людини, що приготувалась, збиралась в усьому, пристосувалась до чогось, може і бажає щось виконати [1, с. 387].

Філософи визначають готовність особистості до діяльності як певний стан її свідомості – “будь-яка діяльність програмується і спрямовується свідомістю, яка виступає в якості причини людських дій” [9, с. 64].

На думку В.Сластьоніна, який ґрунтовно та послідовно досліджував поняття “готовність” як “особливий психічний стан, що характеризується наявністю в суб’єкта образу” структури певної дії та постійною спрямованістю свідомості та її виконання. Вона містить у собі різного роду установки на усвідомлення педагогічної задачі, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їх співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату [8, с. 78].

Учений зазначає, що готовність до педагогічної діяльності не є природженою якістю особистості, а являє собою результат її підготовки в педагогічному навчальному закладі. До факторів, які сприяють оптимізації процесу формування готовності, В.Сластьонін відносить теоретичну і практичну підготовку студентів до педагогічної діяльності, розвиток у них адекватної мотивації та професійно важливих якостей особистості. Слід відзначити і погодитись з трактуванням поняття “готовність до педагогічної праці” Л. Кондрашової, яка вважає, що готовність вимагає розгляду і як складне утворення особистості, і як регулятор поведінки, і як умова результативності педагогічної праці. М. Дьяченко дає наступне визначення цього феномена “цілеспрямований вияв особистості, що містить у собі її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, установки, налаштованість на певну поведінку” [5].

М. Дьяченко та Л. Кандибович розрізняють загальну й ситуативну готовність. Під першою розуміють стійку характеристику особистості, що є передумовою успішного виконання діяльності, а під іншою – психофізіологічний стан, який відповідає умовам виконання діяльності в конкретній обстановці. Крім готовності як психічного стану, існує й виявляється готовність

як стійка характеристика особистості. Її називають по-різному: підготовленістю, тривалою або стійкою готовністю. Вона діє постійно, її не треба кожного разу формувати в зв'язку із завданнями діяльності. Виявляючись завчасно сформованою, ця готовність – визначальна передумова успішної діяльності [5, с. 20].

Отже, як доводить С. Вітвицька, змістову характеристику готовності до педагогічної діяльності магістра освіти, з погляду психології, можна представити готовність як установку на педагогічну діяльність, що характеризує активність магістра і його педагогічна спрямованість; готовність як ставлення до педагогічної професії і майбутньої педагогічної діяльності (емоційно-ціннісне ставлення особистості до мети та способів діяльності); як здатність до педагогічної діяльності (наявність педагогічних здібностей, відповідність індивідуально-психологічних характеристик, наявність установки до педагогічної діяльності, ставлення, спрямованість) [2].

Проаналізувавши різні точки зору науковців щодо понять “підготовка” та “готовність”, ми схиляємось до думки, що ці два поняття синонімічні та дуже тісно пов'язані. Це пояснюється тим, що якість готовності фахівця визначається його підготовкою. Чим вищий науковий рівень викладання психолого-педагогічних спеціальних, і суспільно-політичних дисциплін, тим цілеспрямованіше здійснюється професійна підготовка.

Отже, під готовністю ми розуміємо цілеспрямованість особистості, що передбачає у собі переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, здатність до продуктивної реалізації знань, умінь та навичок та є визначальною передумовою успішної діяльності.

Визначаючи готовність магістра освіти до педагогічної професійної діяльності, слід переглянути обов'язки його як фахівця, який виконуватиме завдання інноваційного характеру, що передбачає готовність до педагогічної творчості. О. Волошенко визначає положення, де педагогічна творчість фахівця розглядається як “ його потенційна здатність до здійснення творчої діяльності, що формується в процесі спеціально організованої професійної підготовки і зумовлена рівнем розвитку професійних та особистісних якостей майбутнього вчителя, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності” [3, с. 16-17].

Однією з важливих якостей магістра, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності, обумовлена особистими якостями та наявністю спеціальних теоретичних знань і практичного досвіду.

Інноваційна діяльність, будучи складним і багатоплановим феноменом, своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об'єкта, на переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів; особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на одержання нових знань, технологій систем [3, с. 260].

В умовах інноваційного режиму перед фахівцями постає багато проблем, які пов'язані з недостатнім рівнем готовності до інноваційної професійної діяльності. Вивчення інноваційної практики навчальних закладів дозволяє стверджувати, що результативність інноваційної діяльності спеціаліста залежить від його професійної майстерності та від позитивної особистісної готовності до оновлення та перетворення навчально-виховного процесу.

Процес готовності фахівця до інноваційної діяльності та умови, в яких він може функціонувати, неможливо уявити собі без осмислення психологічних бар'єрів. В основі багатьох причин неприйняття педагогічних інновацій лежить одна – опір особистості педагога знеціненню власне “Я” – концепції. Ця причина пояснює анти інноваційну поведінку педагога, яка виявляється в чутливості до критики, страху перед невизначеністю, небажанні витратити сили на нові способи педагогічної діяльності, боязні й неприйнятті всього нового, що може порушити баланс внутрішньої душевної рівноваги. Ці бар'єри можна зняти, через організацію творчих груп педагогів, де можна обговорити проблемні питання, і як досягти успіху.

Аналізуючи та вивчаючи досвід науковців щодо поняття готовності, нам необхідно визначити структурні компоненти готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності, визначити їх зміст і підпорядкованість.

Різні науковці розрізняють складові компоненти готовності по своєму. Так, Н. Кузьміна акцентує на тому, що педагогічна діяльність складається з низки взаємозалежних компонентів: конструктивного, організаторського, комунікативного, гностичного, та що кожен із них вимагає від педагога спеціальних знань, умінь і навичок [6, с. 35-40].

Л. Волик розглядає готовність як внутрішню силу, яка формує інноваційну позицію педагога. Це складне інтегративне утворення, що включає мотиваційний, емоційно-вольовий, пізнавальний компоненти. Кожний компонент готовності до інноваційної діяльності характеризується певними особливостями, які виявляються на стадії підготовки “налаштування” педагога на перетворюючу діяльність. Особливу роль в цьому відіграє позитивна мотивація до інноваційної діяльності, яка проявляється через задоволення особистісних і професійних потреб педагога.

І. Дичківська визначає готовність до інноваційної педагогічної діяльності як особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії [4, с. 289].

С. Вітвицька виділяє наступні компоненти готовності: мотиваційно-ціннісний, змістовий (когнітивний), операційно-діяльнісний, інтегративно-творчий, комунікативно-емпатійний, культурологічно-світоглядний, аналітико-рефлексивний, результативно-продуктивний [2, с. 18].

У педагогічних дослідженнях “готовність” включає велику кількість компонентів так і їх сутнісне розуміння, що свідчить про багаторівневий характер цього поняття.

У ході дослідження нами виокремлено наступні компоненти готовності магістрів до інноваційної діяльності: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, творчо-рефлексивний.

Мотиваційно-ціннісний компонент за своїм змістом включає: усвідомлення значущості педагогічної професійної інноваційної діяльності; потребу в творчій діяльності; спрямованість на створення умов для саморозвитку, самоудосконалення, самореалізацію своєї індивідуальності, на оволодіння інформаційною та науково-дослідницькою культурою; усвідомлення значущості інновацій у системі освіти та впровадження їх у навчально-виховний процес.

Когнітивно-діяльнісний компонент передбачає знання психологічних та індивідуальних особливостей студентів, знання законів, закономірностей, принципів навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; основ психології творчої діяльності; сутності та специфіки інноваційної професійної діяльності; сучасних моделей освіти; передового досвіду, запровадження інноваційних та особистісно-орієнтованих технологій навчання та виховання; функцій, видів і методів контролю і самоконтролю у традиційній та інноваційній системах навчання. Також оволодіння магістрами гностичними, конструктивними, проєктивними, організаторськими, комунікативними, дидактичними та творчими вміннями.

Аналітико-рефлексивний компонент передбачає наявність здатності особистості до аналітичної діяльності та інтелектуального мислення; самоуправління (планування, постановку цілей); самореалізації, самоконтролю, самооцінки; всебічного аналізу та оцінки педагогічних інноваційних процесів, аналізу особистості вихованця, його вчинків і поведінки; аналізу та оцінки різних педагогічних концепцій, технологій, форм, методів навчання; самоаналізу і самооцінки власної педагогічної діяльності; самоаналізу і самооцінки власної індивідуальності; аналізу та оцінки інноваційного педагогічного досвіду.

Отже, розкривши структуру готовності магістрів до інноваційної професійної діяльності, ми довели приблизно однакову позицію вчених щодо визначення поняття “готовність”, вказуючи на адекватність педагогічної мотивації, загальних і спеціальних знань, професійних умінь і навичок, професійно-важливих властивостей особистості. Виокремили основні компоненти готовності до інноваційної діяльності.

Доцільними напрямками подальших розвідок вважаємо критерії, показники та рівні підготовки майбутніх магістрів до інноваційної професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. – Ірпінь : Перун, 2001. – 1140 с.
2. Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ст. докт. пед. Наук : 13.00.04 “теорія і методика професійної освіти” / С. С. Вітвицька. – Житомир, 2011. – 43 с.
3. Волошенко О.В. Формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості в умовах коледжу : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “теорія і методика професійної освіти” / О. В. Волошенко. – К., 1996. – 20 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І. М. Дичківська. – 2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2012. – 352 с.
5. Дьяченко М. И., Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : БГУ, 1976. – 176 с.
6. Кузьмина Н. В. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности : автореф. дисс. на соискание науч. степени докт. психол. наук : спец. 19.00.01. „Педагогическая и возрастная психология” / Н. В. Кузьмина. – Л., 1964. – С. 35–40.
7. Сенашенко В. С. Магистратура : свобода выбора и свобода маневра / В. С. Сенашенко // Высшее обр. В России. – №3. – 2000. – С. 26-29.
8. Слостенин В. А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе / В. А. Слостенин // Советская педагогика. – 1981. – №4. – С. 76-84.
9. Философско-психологические проблемы развития образования / [под ред. В. В. Давыдова]. – М. : Педагогика, 1981. – 176 с.

The article reviews the structure of Masters' readiness for innovative professional activity. The meanings of the following notions as “readiness”, “readiness for innovational professional activity” are revealed. The main components of the readiness are distinguished and characterized.

Key words: *readiness, Innovation, innovational activity, readiness for the innovational professional activity.*

УДК 378.146

Комишан А.І.

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкрито компоненти педагогічної діагностики і сформульовано власне бачення завдань контрольних навчальних заходів, що проводяться науково-педагогічними працівниками в рамках педагогічної діагностики. А також розроблено модель діяльності науково-педагогічних працівників з педагогічної діагностики.

Ключові слова: *діагностика, педагогічна діагностика, діагностика якості підготовки фахівців, компоненти педагогічного діагностування, контроль, перевірка, оцінювання, шкала та критерії оцінювання, рівні навчальних досягнень студентів.*

Одним із чинників, що певною мірою впливають на якість вищої освіти є діагностика якості підготовки фахівців з вищою освітою. Тобто, на сучасному етапі реформування і розвитку вищої освіти педагогічну діагностику варто розглядати, з одного боку, як обов'язковий компонент освітнього процесу, за допомогою якого визначається досягнення поставлених цілей, а з іншого – як актуальну наукову проблему з огляду на кардинальні зміни, що відбуваються у вищій школі України і, перш за все, в організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, у світлі